

การทำให้บริสุทธิ์และสมบัติของเอนไซม์เซลลูเลสของแบคทีเรียที่แยกจากกระเพาะหมักของวัว

Purification and Characterization of Bacterial Cellulase from Cow's Rumen

รัชรา กาละวงศ์ (Ratchara Kalawong)* สมบูรณ์ อนันตลาโภชัย (Somboon Anantalabhochai)**

มาโมรุ วากายามา (Mamoru Wagayama)***

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ได้ทำการคัดแยกแบคทีเรียที่มีความสามารถในการสร้างเอนไซม์เซลลูเลสจากของเหลวในกระเพาะหมักของวัว พบแบคทีเรียจำนวน 20 ไอโซเลต โดยไอโซเลต B4 มีกิจกรรมเอนไซม์สูงที่สุด เมื่อบ่งบอกสายพันธุ์จุลินทรีย์นี้ โดยวิธี 16S rDNA sequencing พบว่ามีความใกล้เคียงกับ *Bacillus subtilis* มากที่สุด (>99%) เอนไซม์เซลลูเลสที่ผลิตโดยไอโซเลต B4 ได้ถูกทำให้บริสุทธิ์โดยการตกตะกอนด้วยแอมโมเนียมซัลเฟต แล้วผ่านคอลัมน์ DEAD Toyopearl 650M, Butyl-Toyopearl 650M และ SuperQ-650 ตามลำดับ พบว่าเอนไซม์มีค่าแอกติวิตีจำเพาะของเอนไซม์ เท่ากับ 4.70 U/mg protein มีความบริสุทธิ์เพิ่มเป็น 67.2 เท่า น้ำหนักของโมเลกุลเอนไซม์มีค่าประมาณ 35 KDa และทำงานได้ที่อุณหภูมิ 60 °C และพีเอช 6.0 มีความเสถียรที่อุณหภูมิ 50 °C พีเอช 5.0 โดย Mn^{2+} และ Fe^{3+} สามารถกระตุ้นกิจกรรมของเอนไซม์ นอกจากนี้ด้านความจำเพาะต่อสารตั้งต้น เอนไซม์บริสุทธิ์มีความสามารถในการย่อย CMC และของเหลือใช้ทางการเกษตรได้

ABSTRACT

Cellulase producing bacteria were isolated from cow's rumen fluid. Among twenty isolates, strain B4 showed the highest cellulolytic activity. Analysis of a 16S rDNA sequence showed the highest homology with *Bacillus subtilis* (>99%). The cellulase which produced by isolated B4 was purified by ammonium sulfate precipitation, DEAD Toyopearl 650M, Butyl-Toyopearl 650M and SuperQ-650 column, respectively. The purified enzyme had a specific activity of 4.70 U/mg protein, with a purification fold of 67.2. The enzyme showed a single band with apparent molecular weight of 35 KDa and exhibited its optimum activity at 60 °C and pH 6.0. It was stable at 50 °C and pH 5.0. The purified cellulase was activated by Mn^{2+} and Fe^{3+} . Therefore substrate specificity indicated that the purified enzyme was able to hydrolyzed CMC and agricultural waste.

คำสำคัญ: เซลลูเลส การทำให้บริสุทธิ์ แบคทีเรียกระเพาะหมักของวัว

Key Words: Cellulase, Enzyme purification, Cow's rumen bacteria

*นักศึกษา หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

**รองศาสตราจารย์ภาคชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

***ศาสตราจารย์ ภาควิชาเทคโนโลยีชีวภาพ คณะชีววิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย

บทนำ

เซลลูโลส (cellulose) เป็นสารประกอบอินทรีย์ที่พบมากที่สุด ประมาณ 45 เปอร์เซ็นต์ของสารอินทรีย์ทั้งหมดในธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะสะสมอยู่ในที่ผนังเซลล์ของพืช ในด้านโครงสร้างทางเคมีเซลลูโลสประกอบด้วยหน่วยย่อยของน้ำตาลกลูโคสจำนวน 1000 - 10,000 โมเลกุล ต่อกันเป็นโพลิเมอร์ (polymer) เชื่อมกันด้วยพันธะเบต้า 1-4 ไกลโคซิดิก (β (1-4) glycosidic linkages) (Prade, 1995) ในธรรมชาติโครงสร้างของเซลลูโลสนั้นสามารถถูกย่อยได้ด้วยเอนไซม์ในกลุ่มของเซลลูเลส (cellulase) ที่ผลิตจากสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิด เช่น ฟังไจ แบคทีเรียและแอคติโนมัยซีท แต่มีการนำแบคทีเรียมาใช้ประโยชน์มากที่สุด เนื่องจากเจริญง่าย, มีเวลาในการแบ่งตัวที่สั้น, อาหารเลี้ยงเชื้อมีราคาไม่แพง และสามารถผลิตเอนไซม์ได้ดี (Mawadza *et al.*, 2000) เอนไซม์เซลลูเลสจึงถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะทางด้านการค้า ไม่ว่าจะเป็น การผลิตกระดาษ, เส้นใย, ชักล้าง, อาหารสัตว์ รวมไปถึงการผลิตไบโอเอทานอล (Bhat, 2000) ปัจจุบันของเหลือใช้ทางการเกษตร เช่น ชังข้าว ต้นข้าวโพด หนุ่ย ฯลฯ ซึ่งมีเซลลูโลส เป็นองค์ประกอบสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิตเป็นไบโอเอทานอลได้ โดยอาศัยหลักการย่อยสลายขององค์ประกอบเหล่านี้ด้วยเอนไซม์เซลลูเลส เมื่อเกิดปฏิกิริยาการย่อยแล้ว จะได้ผลิตภัณฑ์เป็นน้ำตาลโมเลกุลเดี่ยว (White, 1993) น้ำตาลที่ได้นั้นสามารถเปลี่ยนไปเป็นเอทานอลโดยยีสต์ ถ้าหากแบคทีเรียมีความสามารถผลิตเอนไซม์เซลลูเลสได้มาก ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการผลิตไบโอเอทานอลต่อไป

ในระบบการย่อยอาหารของสัตว์เคี้ยวเอื้องอาหารที่สัตว์กินจะถูกเคี้ยวอย่างหยาบๆ และกลืนลงไปกับน้ำลายผ่านหลอดอาหารเข้าไปในกระเพาะหมัก (rumen) ซึ่งเป็นกระเพาะหมักขนาดใหญ่และเป็นที่อยู่ของจุลินทรีย์หลายชนิดที่ช่วยย่อยอาหาร (Hungate, 1966) โดยกลุ่มของแบคทีเรียจะทำหน้าที่หลักในการ

ผลิตเอนไซม์เพื่อย่อยสลายเส้นใยของพืชอาหาร เช่นเซลลูโลส เฮมิเซลลูโลส (hemicellulose) และเพกติน (pectin) เป็นต้น (Ogimoto and Imai, 1981) การนำแบคทีเรียในกระเพาะหมักของวัวมาศึกษาลักษณะจำเพาะของเอนไซม์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอุตสาหกรรมต่างๆ รวมไปถึงการผลิตไบโอเอทานอลจึงเป็นที่น่าสนใจ

การศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกการทำงานของเอนไซม์เซลลูเลสต่อการย่อยเซลลูโลสนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เทคนิคในการแยก (isolation) ทำบริสุทธิ์ (purification) และศึกษาสมบัติของเอนไซม์ (characterization) งานวิจัยเกี่ยวกับการทำบริสุทธิ์เอนไซม์เซลลูเลส นั้นมีการศึกษากันอย่างแพร่หลาย ซึ่งเทคนิคส่วนใหญ่ที่ถูกนำมาใช้ จะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของสารแต่ละตัวที่ต้องการแยก เช่น ขนาดของโปรตีน, ประจุ, ความสามารถในการเกาะกับสารชีวโมเลกุล เป็นต้น การศึกษาการทำบริสุทธิ์เอนไซม์เซลลูเลสจากเชื้อ *Bacillus subtilis* YJ1 สามารถทำได้โดยใช้เทคนิคโครมาโทกราฟีแบบแลกเปลี่ยนประจุ (ion-exchange chromatography) และเจลฟิวเทชัน (gel filtration) (Li *et al.*, 2010) เช่นเดียวกับการทดลองของ Arifin และคณะที่ใช้เทคนิคเดียวกันนี้ในการทำบริสุทธิ์เอนไซม์เซลลูเลสที่ผลิตจากเชื้อ *Bacillus pumilus* EB3 (Arifin *et al.*, 2006) นอกจากนี้ยังมีการทำบริสุทธิ์เอนไซม์เซลลูเลสที่ผลิตจากเชื้อ *Bacillus* strain CH43 และ HR68 โดยใช้การตกตะกอนด้วยแอมโมเนียมซัลเฟต, เจลฟิวเทชัน, โครมาโทกราฟีแบบไอโซอิเล็กโตร ฟอกัสซิง (iso-electric focusing chromatography) และ SDS PAGE (Mawadza *et al.*, 2000)

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นในการคัดแยกแบคทีเรียจากกระเพาะหมักของสัตว์เคี้ยวเอื้อง ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตเอนไซม์เซลลูเลส ซึ่งเป็นเอนไซม์หลักที่สำคัญในการย่อยเซลลูโลส รวมไปถึงการทำบริสุทธิ์ และศึกษาสมบัติบางประการของเอนไซม์เซลลูเลส เพื่อนำเอนไซม์นี้ไปประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการผลิตไบโอเอทานอลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อคัดแยกแบคทีเรียที่มีความสามารถในการผลิตเอนไซม์เซลลูเลสจากกระเพาะหมักของวัว
2. เพื่อทำบริสุทธิ์ ศึกษาลักษณะสมบัติและสภาวะที่มีผลต่อการทำงานของเอนไซม์เซลลูเลสจากแบคทีเรียที่แยกได้จากกระเพาะหมักของวัว

วิธีการวิจัย

การคัดแยกแบคทีเรียที่สร้างเอนไซม์เซลลูเลส จากของเหลวในกระเพาะหมักของวัว

นำของเหลวจากกระเพาะหมักของวัว ที่ได้รับจากคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มาเจือจางโดยวิธี 10 fold dilution จากนั้นนำสารละลายที่ได้มา เกลี่ยให้ทั่วบนอาหารเลี้ยงเชื้อ CMC (carboxymethyl cellulose) แบบแข็ง (Hankin & Anagnostakis, 1977) บ่มที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง เมื่อเชื้อเจริญบนอาหาร ทำการคัดเลือกแบคทีเรียที่มีลักษณะพื้นฐานวิทยาที่แตกต่างกันมาทำให้บริสุทธิ์ด้วยวิธี streak plate เลือกเชื้อที่เป็นโคโลนีเดี่ยว มา spot plate ลงบนอาหารเลี้ยงเชื้อ CMC medium บ่มที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง จากนั้นทดสอบประสิทธิภาพของเชื้อในการย่อยสลายเซลลูโลสโดยวิธี congo red plate assay (Li *et al.*, 2008) แล้ววัดความกว้างของวงใสที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นบริเวณที่เกิดการย่อยสลายยับยั้งโดยเอนไซม์เซลลูเลส

การบ่งบอกชนิดของแบคทีเรียโดยวิธีหาลำดับเบสของ 16S rDNA

สกัดจีโนมิกดีเอ็นเอ (genomic DNA) ของเชื้อแต่ละไอโซเลต ที่แยกได้ (Ifaku, 2005) เพื่อใช้เป็นแม่พิมพ์ในการเพิ่มปริมาณยีน 16S rDNA โดยเทคนิค Polymerase Chain Reaction (PCR) จากนั้นวิเคราะห์ลำดับเบสของยีน 16S rDNA ด้วยวิธี dideoxynucleotide chain termination method (Sanger *et al.*, 1997) โดยบริษัท First BASE, Malaysia แล้วเปรียบเทียบกับ

ลำดับเบสในฐานข้อมูล GenBank (<http://blast.ncbi.nlm.nih.gov>)

การเก็บเกี่ยวเอนไซม์

เลี้ยงแบคทีเรียในอาหารเหลว ที่ประกอบไปด้วย 0.1% CMC, 0.1% K_2HPO_4 , 0.5% polypepton, 0.5% yeast extract และ 0.03% $MgSO_4 \cdot 7H_2O$ เป็นเวลา 24 ชั่วโมง จากนั้นเก็บ crude enzyme โดยปั่นเหวี่ยงด้วยอัตราเร็ว 6,000 รอบ/นาที อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 15 นาที ดูดส่วนใสด้านบนหรือ crude enzyme เก็บไว้

การวัดประสิทธิภาพในการทำงานของเอนไซม์

วัดประสิทธิภาพการทำงานของเอนไซม์เซลลูเลสโดยบ่มเอนไซม์ปริมาตร 100 ไมโครลิตรกับ 1% CMC ใน 50 mM citrate buffer (pH 4.8) ปริมาตร 100 ไมโครลิตร ที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จากนั้นวัดการทำงานของเอนไซม์จากปริมาณน้ำตาลรีดิวซ์ที่เกิดขึ้นโดยเติม dinitrosalicylic acid (DNS) reagent ปริมาตร 400 ไมโครลิตร แล้วต้มในน้ำเดือด เป็นเวลา 15 นาที จากนั้นเติม 40% sodium-potassium tartate ปริมาตร 200 ไมโครลิตรนำไปวัดค่าการดูดกลืนแสงที่ความยาวคลื่น 575 นาโนเมตร (Miller, 1959)

การหาปริมาณโปรตีน

วัดปริมาณโปรตีนโดยวิธีของ Lowry (Lowry *et al.*, 1951) และเปรียบเทียบค่าที่วัดได้กับกราฟมาตรฐานของสารละลาย bovine serum albumin (BSA)

การทำเอนไซม์บริสุทธิ์

การตกตะกอนด้วยแอมโมเนียมซัลเฟต

ตกตะกอนโปรตีนจาก crude enzyme โดยใช้แอมโมเนียมซัลเฟต ที่ความเข้มข้น 70, 80 และ 90 % ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง จากนั้นเก็บเกี่ยวโปรตีนโดยปั่นเหวี่ยงที่อัตราเร็ว 10,000 รอบ/นาที อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 10 นาที ละลายตะกอนด้วย 50 mM Tris-HCl pH 9.0 ปริมาตร 50 มิลลิตร แล้วไดอะไลซิส (dialysis) สารละลายที่ได้ใน 50mM Tris-HCl pH 9.0

การแยกเอนไซม์ด้วยโครมาโทกราฟีแบบแลกเปลี่ยนประจุ (ion-exchange chromatography) โดยผ่าน DEAD Toyopearl650M column

นำเอนไซม์ที่ผ่านการโคะไลซิสผ่าน DEAD Toyopearl-650M column ขนาด 2x3 เซนติเมตร ที่ผ่านการปรับสมดุล (equilibrium) ด้วย 50mM Tris-HCl pH 9.0 ด้วยอัตราการไหล 2 มิลลิลิตร/นาที่ หลังจากนั้นล้างคอลัมน์ด้วยบัฟเฟอร์เดิม และล้าง (elute) โปรตีนที่เกาะกับคอลัมน์ด้วย 50mM NaCl ใน Tris-HCl pH 9.0 นำสารที่ได้ในแต่ละ fraction ไปหากิจกรรมเอนไซม์และหาปริมาณโปรตีน ตามวิธีของ Miller และทำโคะไลซิสเพื่อใช้ในขั้นต่อไป

การทำให้เอนไซม์บริสุทธิ์ด้วย Butyl-Toyopearl 650M column

เตรียมเอนไซม์ที่จะผ่านคอลัมน์บัฟเฟอร์เดิม 30% แอมโมเนียมซัลเฟต จากนั้นผ่านเอนไซม์ลงไปใน Butyl-Toyopearl 650M column ขนาด 1.5x1.5 เซนติเมตรที่ปรับสมดุล ด้วย 30% แอมโมเนียมซัลเฟต ใน 50 mM Tris-HCl pH 9.0 อัตราการไหล 2 มิลลิลิตร/นาที่ แยกโปรตีนด้วย 50 mM Tris-HCl pH 9.0 ที่ความเข้มข้นของแอมโมเนียมซัลเฟต 30, 25, 20, 15, 10, 5 และ 0 %ตามลำดับ ทดสอบกิจกรรมของเอนไซม์ในการย่อย CMC ของแต่ละ fraction แล้วทำการโคะไลซิสต่อไป

การแยกเอนไซม์ด้วยโครมาโทกราฟีแบบแลกเปลี่ยนประจุ (ion-exchange chromatography) โดยผ่าน SuperQ-650column

SuperQ-650column ขนาด 1.5x1.5 เซนติเมตร ที่ผ่านการปรับสมดุล ด้วย 50mM Tris-HCl pH 9.0 นำมาใช้ทำเอนไซม์เซลลูเลสให้บริสุทธิ์ โดยนำเอนไซม์ที่โคะไลซิสแล้ว ผ่านคอลัมน์นี้ด้วยอัตราการไหล 1 มิลลิลิตร/นาที่ หลังจากนั้นล้างคอลัมน์ด้วยบัฟเฟอร์เดิม และแยกโปรตีนด้วย 50 mM NaCl ใน Tris-HCl pH 9.0 ตรวจสอบ และเก็บ fraction ที่มีความสามารถในการ

การย่อย CMC ทำการโคะไลซิส ต่อไป

การศึกษาคุณสมบัติเอนไซม์บริสุทธิ์

การหาน้ำหนักโมเลกุลของโปรตีน

ตรวจสอบขนาดของโปรตีนด้วย 12% sodium dodecyl sulphate/polyacrylamide gel electrophoresis (SDS-PAGE) (Laemmli, 1970) โดยเทียบกับ Protein Markers (Broad Range) (Nacalai Tesque, Japan)

การศึกษาค่าพีเอชที่เหมาะสมต่อการทำงานของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์ (pH optimum)

นำเอนไซม์ที่บริสุทธิ์ 100 ไมโครลิตร บ่มร่วมกับ 1 % CMC ปริมาตร 100 ไมโครลิตร ที่ pH 3.0 – 11.0 ที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จากนั้นวัดการทำงานของเอนไซม์ตามวิธีของ Miller

การศึกษาค่าพีเอชที่มีผลต่อความเสถียรของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์ (pH stability)

บ่มเอนไซม์กับบัฟเฟอร์ที่มีค่า pH ตั้งแต่ 3.0-11.0 ที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที แล้วบ่มร่วมกับ 1 % CMC ที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จากนั้นวัดการทำงานของเอนไซม์ตามวิธีของ Miller

การศึกษาอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการทำงานของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์ (temperature optimum)

นำเอนไซม์ที่บริสุทธิ์ 100 ไมโครลิตร บ่มร่วมกับ 1 % CMC ปริมาตร 100 ไมโครลิตร ที่อุณหภูมิตั้งแต่ 20-70 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จากนั้นวัดการทำงานของเอนไซม์ตามวิธีของ Miller

การศึกษาอุณหภูมิที่มีผลต่อความเสถียรของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์ (temperature stability)

บ่มเอนไซม์ที่อุณหภูมิ ตั้งแต่ 20-70 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที แล้วบ่มร่วมกับ 1 % CMC ที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จากนั้นวัดการทำงานของเอนไซม์ตามวิธีของ Miller

การศึกษาผลของโลหะหนักต่อกิจกรรมของ เอนไซม์

นำเอนไซม์ที่บริสุทธิ์บ่มใน 50 mM citric acid buffer (pH 4.8) ที่มีโลหะหนักชนิดต่างๆ คือ Na^+ , K^+ , Li^+ , NH_4^+ , Ca^{2+} , Mn^{2+} , Cu^{2+} , Fe^{2+} , Fe^{3+} และ Zn^{2+} เป็นเวลา 30 นาที แล้วบ่มร่วมกับ 1 % CMC ที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จากนั้นวัดการทำงานของเอนไซม์ตามวิธีของ Miller

การศึกษาผลของชนิดของซับสเตรตต่อ

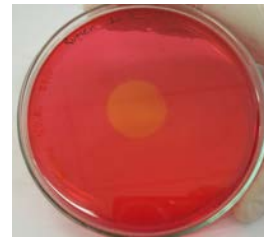
กิจกรรมของเอนไซม์

นำเอนไซม์ที่บริสุทธิ์ 100 ไมโครลิตร บ่มร่วมกับ ซับสเตรตชนิดต่างๆ คือ CMC, ฟางข้าว, ชั่งข้าวโพด, หนุ่ยหวาน, หนุ่ยเนเปี่ย, ลำไย, กระดาษกรอง และ xylan ที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที จากนั้นวัดการทำงานของเอนไซม์ตามวิธีของ Miller

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การคัดแยกและบ่งบอกชนิดของแบคทีเรียที่ สร้างเอนไซม์เซลลูเลส ที่แยกได้จากของเหลวในกระเพาะ หมักของวัว

จากการคัดแยกแบคทีเรียจากของเหลวในกระเพาะหมักของวัว จำนวน 10 ตัว และทดสอบความสามารถในการผลิตเอนไซม์เซลลูเลสของแบคทีเรียที่แยกได้ด้วยวิธี congo red plate assay พบว่าสามารถแยกแบคทีเรียได้ทั้งหมด 20 ไอโซเลต โดยไอโซเลต B4 มีความสามารถในการสร้างวงใสบนอาหารที่มี CMC สูงที่สุด (ภาพ 1) จากนั้นทำการบ่งบอกชนิดของแบคทีเรีย B4 โดยการใช้ลำดับเบสของ 16S rDNA เมื่อเปรียบเทียบกับลำดับนิวคลีโอไทด์ของแบคทีเรียที่มีรายงานในฐานข้อมูลของ Genbank พบว่ามีความใกล้เคียงกับ *Bacillus subtilis*, *Bacillus vallismortis* strain DSM 11031 และ *Bacillus mojavensis* strain IFO15718 เท่ากับ 99%, 97% และ 97% ตามลำดับ จึงได้ทำการตั้งชื่อแบคทีเรียนี้ว่า *Bacillus subtilis* B4

ภาพที่ 1 ลักษณะวงใสที่เกิดจากการย่อยซับสเตรตด้วย
เอนไซม์ที่ผลิตโดยเชื้อ *B. subtilis* B4

การทำเอนไซม์บริสุทธิ์

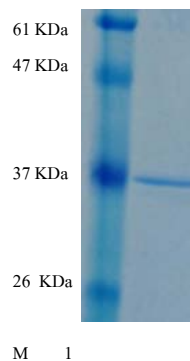
ทำบริสุทธิ์เอนไซม์เซลลูเลสจาก *B. subtilis* B4 โดยตกตะกอนเอนไซม์ด้วยแอมโมเนียมซัลเฟตแล้วผ่านคอลัมน์ DEAE Toyopearl 650M, Butyl-Toyopearl 650M และ SuperQ-650 ตามลำดับ ผลการทำเอนไซม์บริสุทธิ์แสดงในตารางที่ 1 โดยพบว่าเมื่อผ่านกระบวนการทำให้บริสุทธิ์ จะทำให้ค่ากิจกรรมของเอนไซม์เพิ่มขึ้นและปริมาณโปรตีนลดลงเมื่อเทียบกับ crude extract ค่า purification fold มีค่าเพิ่มขึ้นเป็น 67.2 แต่มีค่า ผลผลิต (Yield) เพียง 9.5 % หลังจากผ่านการทำให้บริสุทธิ์ มีค่าเอนติวิตีจำเพาะ (specific activity) 4.70 ซึ่งมากกว่าก่อน ทำบริสุทธิ์ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของคอลัมน์ที่ใช้ว่ามีประสิทธิภาพในการจับกับโปรตีนในคอลัมน์ได้ดี ค่าเอนติวิตีจำเพาะที่ได้จึงมีค่าสูงขึ้นและปริมาณโปรตีนมีค่าลดลง

การหาน้ำหนักโมเลกุลของเอนไซม์

การหาน้ำหนักโมเลกุลของเอนไซม์เซลลูเลสโดย SDS-PAGE พบว่าโปรตีนมีน้ำหนักโมเลกุลประมาณ 35 KDa ดังแสดงในภาพ 2 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาน้ำหนักโมเลกุลเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์จาก *Bacillus* spp. และ *Aspergillus niger* พบว่ามีขนาดใกล้เคียงกับ เอนไซม์ endo-glucanases ซึ่งมีน้ำหนักโมเลกุลประมาณ 40 KDa (Mawadza et. al, 2000) (Akiba et. al., 1995) และยังมีการ ศึกษาเอนไซม์นี้ใน *Chalara paradoxa* (Lucas et. al., 2001) พบว่ามีน้ำหนักโมเลกุล 35 KDa

ตารางที่ 1 การทำบริสุทธิ์เอนไซม์เซลลูเลสจากเชื้อ
B. subtilis B4

Procedure	Total activity (U)	Total protein (mg)	Specific activity (U/mg)	Purification (Fold)	Yield (%)
Crude enzyme	141.3	1994	0.07	1.0	100.0
Ammonium sulfate precipitation (90%)	48.2	214.8	0.22	3.2	34.2
DEAE-650M	17.2	32.6	0.53	7.5	12.2
Butyl-650M	14.0	15.4	0.90	12.9	9.9
SuperQ-650	13.6	2.89	4.70	67.2	9.5

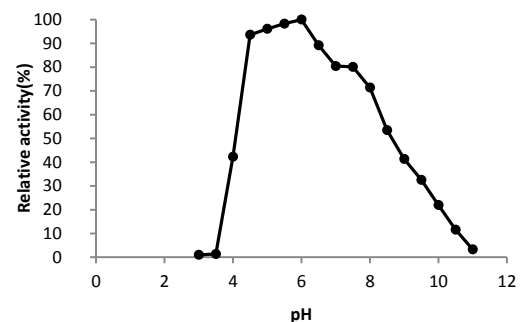

ภาพที่ 2 SDS PAGE ของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์ที่ได้จากเชื้อ *B. subtilis* B4 : Lane 1 , M : โปรตีนบอกขนาด (Broad Range) (Nacalai Tesque, Japan)

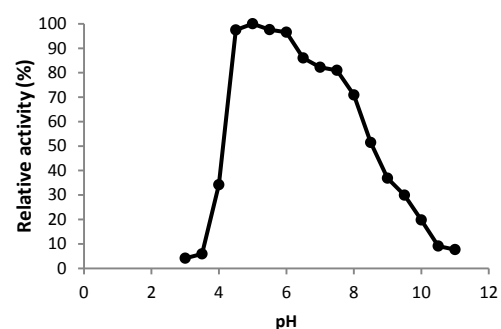
การศึกษาค่าพีเอชที่มีผลต่อกิจกรรมและความเสถียรของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์

การศึกษากิจกรรมของเอนไซม์เซลลูเลสที่พีเอชต่างๆ พบว่า พีเอชที่ต่างกันมีผลต่อการทำงานของเอนไซม์เซลลูเลส ดังแสดงในภาพที่ 3 โดยค่าพีเอชที่มีค่ากิจกรรมเอนไซม์สัมพัทธ์มากกว่า 80 % อยู่ในช่วง 4.5- 7.5 และมีค่าสูงสุดที่พีเอช 6.0 ซึ่งมีความใกล้เคียงกับเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์จาก *Bacillus* strain ที่มีกิจกรรมเอนไซม์สูงสุดที่พีเอช 5.0-6.5 (Mawadza *et al.*, 2000) และการศึกษาในเชื้อ *Aspergillus niger* พบว่าเอนไซม์นี้ทำงานได้ดีในช่วงพีเอช 6.0-7.0 (Akiba

et al., 1995) นอกจากนั้นในช่วงพีเอช 5.0-7.0 เป็นช่วงที่เอนไซม์บริสุทธิ์จากเชื้อ *Lysobacter* sp. ทำงานได้ดีที่สุด (Ogura *et al.*, 2006) การศึกษาผลของพีเอชที่มีต่อความเสถียรของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์จาก *B. subtilis* B4 ที่แยกได้จากกระเพาะหมักของวุ้น พบว่ามีความคงตัวที่พีเอช 4.5-6.0 ดังแสดงในภาพที่ 4 ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกับเอนไซม์จาก *B. Circulans* และ *Mucor circinelloides* ที่มีความคงตัวของเอนไซม์ที่พีเอช 4.5-6.5 (Kim, 1995) และ 4.0-7.0 (Saha, 2004) ตามลำดับ จากการทดลองพบว่าในช่วงพีเอชที่สูงหรือต่ำมากกิจกรรมเอนไซม์และความเสถียรของเอนไซม์จะลดลงอาจเป็นผลมาจากการที่โครงสร้างของเอนไซม์เสียสภาพโดยเฉพาะบริเวณตัวเร่งหรืออาจมีประจุบนโปรตีนเปลี่ยนแปลงจนไม่เหมาะสมต่อการทำปฏิกิริยากับสารตั้งต้นได้ (Li *et al.*, 2008)

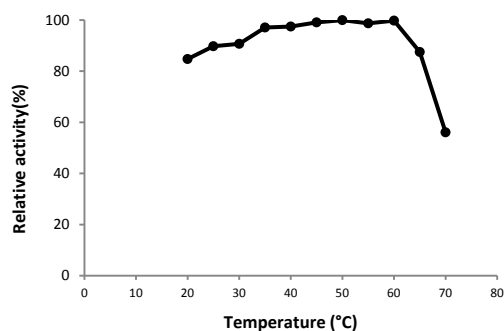
ภาพที่ 3 ผลของค่าพีเอชที่มีต่อกิจกรรมของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์

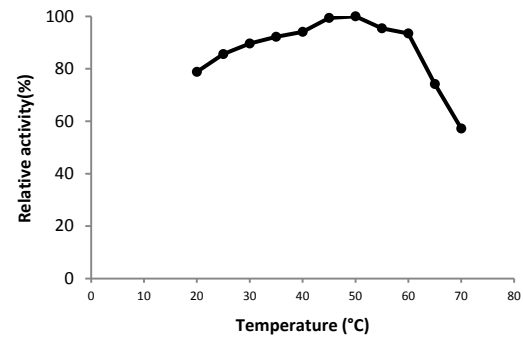
ภาพที่ 4 ผลของค่าพีเอชที่มีผลต่อความเสถียรของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์

การศึกษาอุณหภูมิที่มีผลต่อกิจกรรมและความเสถียรของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ

การศึกษากิจกรรมของเอนไซม์เซลลูเลส ที่อุณหภูมิต่างๆ ตั้งแต่ 20 - 70 องศาเซลเซียส พบว่าอุณหภูมิที่ทำให้กิจกรรมเอนไซม์มีค่าสัมพัทธ์มากกว่า 80 % อยู่ในช่วงอุณหภูมิ 30 - 65 องศาเซลเซียส โดยที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส กิจกรรมของเอนไซม์มีค่าสูงสุดดังแสดงในภาพที่ 5 ซึ่งเอนไซม์เซลลูเลสนี้มีค่าอุณหภูมิที่เหมาะสมสูงกว่าเอนไซม์จากเชื้อ *Mucor circinelloides* (55 องศาเซลเซียส) (Saha, 2004) แต่มีค่าต่ำกว่าเอนไซม์ที่ได้จากเชื้อ *Bacillus* strains RH68 ที่มีอุณหภูมิที่เหมาะสมอยู่ที่ 70 องศาเซลเซียส (Mawadza *et al.*, 2000) การศึกษาผลของอุณหภูมิต่อความเสถียรของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ พบว่าเอนไซม์มีความเสถียรในช่วง 25 -60 องศาเซลเซียส และกิจกรรมเอนไซม์จะลดลงเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับค่าที่ได้จากการศึกษาเอนไซม์ชนิดนี้จากเชื้อ *B. subtilis* TD6 ที่มีความเสถียรในช่วง 0-50 องศาเซลเซียส พบว่ามีช่วงอุณหภูมิสูงกว่า (Dian and Don, 2011) ทั้งนี้การที่เอนไซม์มีความเสถียรลดลงในสภาพที่มีอุณหภูมิสูงนั้น อาจเกิดจากเมื่ออุณหภูมิเพิ่มขึ้น ทำให้โครงสร้างของโปรตีนถูกทำลาย

ภาพที่ 5 ผลของอุณหภูมิที่มีต่อกิจกรรมของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ

ภาพที่ 6 ผลของอุณหภูมิที่มีผลต่อความเสถียรของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ

การศึกษาผลของโลหะหนักต่อกิจกรรมของเอนไซม์

การศึกษาผลของไอออนโลหะทั้งหมด 11 ชนิดต่อกิจกรรมของเอนไซม์ แสดงผลดังตารางที่ 2 พบว่าไอออน Na^+ , K^+ , Li^+ , NH_4^+ , Mg^{2+} และ Zn^{2+} ที่ความเข้มข้น 5 และ 10 มิลลิโมลาร์ มีผลเพียงเล็กน้อยต่อกิจกรรมของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ ส่วน Cu^{2+} มีผลเป็นตัวขัดขวางกิจกรรมของเอนไซม์ แต่ Mn^{2+} และ Fe^{3+} ที่ความเข้มข้น 5 และ 10 มิลลิโมลาร์ มีผลเป็นตัวส่งเสริมกิจกรรมของเอนไซม์ ส่วน Fe^{2+} มีผลส่งเสริมกิจกรรมเอนไซม์ที่ความเข้มข้น 5 มิลลิโมลาร์ และกิจกรรมเอนไซม์ลดลงเมื่อเพิ่มความเข้มข้นเป็น 10 มิลลิโมลาร์ โดยผลการทดลองนี้ให้แนวโน้มไปทางเดียวกับการศึกษาเอนไซม์เซลลูเลสจากเชื้อ *Catharanthus roseus* (Smriti *et al.*, 1999) และเชื้อ *Rhizopus oryzae* (Marashima *et al.*, 2002) ซึ่งพบว่า Na^+ , K^+ , Li^+ และ NH_4^+ ไม่มีผลต่อกิจกรรมเอนไซม์ นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยเอนไซม์ที่ผลิตจากเชื้อ *Mucor circinelloides* (Saha, 2004) และ *Chalara paradoxa* (Lucas *et al.*, 2001) ที่พบว่า Mn^{2+} มีผลส่งเสริมการทำงานของเอนไซม์เซลลูเลส

การศึกษาผลของชนิดสารตั้งต้นต่อกิจกรรมเอนไซม์

การศึกษาผลของชนิดซับสเตรตต่อกิจกรรมเอนไซม์เซลลูเลส พบว่าเอนไซม์บริสุทธิมีความสามารถในการย่อย CMC ได้สูงที่สุด ดังแสดงใน

ตารางที่ 3 นอกจากนั้นเอนไซม์บริสุทธิ์ยังมีความสามารถในการย่อยของเหลือใช้ทางการเกษตรได้ โดยย่อยซังข้าวโพดได้ดีที่สุด รองลงมาคือ ฟางข้าว หญ้าเนเปีย และหญ้าขนตามลำดับ เอนไซม์มีความสามารถในการย่อย xylan ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์เมื่อเทียบกับซับสเตรทที่เป็น CMC

ตารางที่ 2 ผลของโลหะหนักต่อกิจกรรมของเอนไซม์เซลลูเลสบริสุทธิ์

Metal ions	Relative activity	
	Concentration (mM)	
	5	10
none	100.0	100.0
Na ⁺	93.6	88.5
K ⁺	99.3	102.8
Li ⁺	97.6	96.6
NH ₄ ⁺	97.9	95.2
Ca ²⁺	103.2	105.7
Mn ²⁺	108.3	131.4
Mg ²⁺	97.2	99.2
Cu ²⁺	54.5	7.1
Fe ²⁺	121.9	100.3
Fe ³⁺	136.8	129.5
Zn ⁺	102.5	91.4

ตารางที่ 3 ผลของชนิดของซับสเตรทต่อกิจกรรมของเอนไซม์

Substrates	Activity (%)
CMC	100
ฟางข้าว	17
ซังข้าวโพด	23
หญ้าเนเปีย	12
หญ้าขน	11
สำลี	3
กระดาษกรอง	4
xylan	20

สรุปผลการวิจัย

การคัดแยกแบคทีเรียที่มีความสามารถในการสร้างเอนไซม์เซลลูเลสจากของเหลือในกระเพาะหมักของวัว พบแบคทีเรียจำนวน 20 ไอโซเลท โดยไอโซเลท B4 มีกิจกรรมเอนไซม์สูงที่สุด และมีความใกล้เคียงกับ *Bacillus subtilis* มากที่สุด คือ 99 % เมื่อตรวจสอบด้วยเทคนิค 16s rDNA sequencing เอนไซม์เซลลูเลสที่บริสุทธิ์โดยการตกตะกอนด้วยแอมโมเนียมซัลเฟต แล้วผ่านคอลัมน์ DEAD Toyopearl 650M, Butyl-Toyopearl 650M และ SuperQ-650 พบว่าคุณสมบัติของเอนไซม์มีค่าแอกติวิตีจำเพาะของเอนไซม์ เท่ากับ 4.70 U/mg protein น้ำหนักของโมเลกุลเอนไซม์มีค่าประมาณ 35 KDa และทำงานได้ที่พีเอช 6.0 อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียสมีความเสถียรที่พีเอช 5.0 อุณหภูมิ 50 องศาเซลเซียส โดย Mn²⁺ และ Fe³⁺ สามารถกระตุ้นกิจกรรมของเอนไซม์ แต่ Cu²⁺ มีผลเป็นตัวยับยั้งกิจกรรมของเอนไซม์ นอกจากนี้เอนไซม์บริสุทธิ์มีความสามารถในการย่อย CMC และของเหลือใช้ทางการเกษตรได้ดี เช่น ซังข้าวโพด ฟางข้าว จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะนำเอนไซม์นี้ไปประยุกต์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการใช้ในกระบวนการย่อยของเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อผลิตเป็นไบโอเอทานอลต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณห้องปฏิบัติการ Molecular Unit (SCB 2903) ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ห้องปฏิบัติการ Enzyme technology, Department of Biotechnology, Faculty of Life Science, Ritsumeikan University

ขอขอบพระคุณทุนพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (พสวท.) ที่สนับสนุนทุนการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- Akiba, S., Kimura, Y., Yamamoto, K., Kumagai, H. 1995. Purification and characterization of a protease-resistant cellulase from *Aspergillus niger*. Journal of Fermentation and Bio-engineering. 79. (2): 125-130.
- Ariffin, H. N., Abdullah, M.S., Umi-Kalsom, Y., Shirai Hassan, M.A. 2006. Production and characterization of cellulase by *Bacillus pumilus* EB3. International Journal of Engineering Science and Technology. 3: 47-53.
- Bhat, M. K. 2000. Cellulases and related enzymes in biotechnology. Biotechnology Advances. 18 (5): 355-383.
- Dian, A., Don, H. 2011. Purification and characterization of cellulase produced by *Bacillus subtilis* TD6 isolated from *Takifugu rubripes* fish. Proceeding of the 2nd International seminar on chemistry: 281-287.
- Hankin, L., Anagnostakis, S. 1977. Solid media containing Carboxy methyl cellulose to detect CM cellulase activity of Microorganisms. Journal of general microbiology. 98: 109 -115.
- Hungate, R.E. 1966. The rumen and its microbes. New York: Academic Press.
- Ifaku, S. 2005. Surface modification of bacterial cellulose nanofibers for property enhancement of optically transparent composites. Biomacromolecules. 8 (6): 1973-1978.
- Kim, C.H. 1995. Characterization and substrate specificity of an endo-beta-1, 4-D-glucanase I (Avicelase I) from an extracellular multienzyme complex of *Bacillus circulans*. Applied and Environmental Microbiology. 61: 959-965.
- Laemmli, U. K. 1970. Cleavage of structural proteins during the assembly of the head of bacteriophage T4. Nature. 227(5259): 680-685.
- Li, J. Y., Hsin, H., L., Zheng, R. X. 2010. Purification and characterization of a cellulase from *Bacillus subtilis* YJ1. Journal of Marine Science and Technology. 18 (3): 466-471.
- Li, W., Zhang, M., Yang, Y., Chen, M. 2008. Cloning of the thermostable cellulase gene from newly isolated *Bacillus subtilis* and its expression in *Escherichia coli*. Molecular Biotechnology. 40: 195-201.
- Lowry, O. H., Rosenbrough, N. J., Farr, A. L. Randall, R. J. 1951. Protein measurement with the folin-phenol reagent. Journal of Biology and Chemistry. 193: 265-275.
- Lucas, R., Robles, A., Garcia, M. T., Alvarez De Cienfuegos, G., Galvez, A. 2001. Production, purification, and properties of an endoglucanase produced by the hyphomycete *Chalara* (syn. *Thielaviopsis*) *paradoxa* CH32. Journal of Agricultural and Food Chemistry. 49(1):79-85.
- Mawadza, C., Rahni, H., Zvauya, R., Bo, M. 2000. Purification and characterization of cellulases produced by two *Bacillus* strains. Journal of Biotechnology. 83 :177-187.
- Miller, G. C. 1959. Use of dinitrosalicylic acid reagent for determination of reducing sugar. Analytical Chemistry. 31: 426-428.

- Murashima, K., Nishimura, T., Nakamura, Y., Koga, J., Moriya, T., Sumida, N., Yaguchi, T., Kono, T. 2002. Purification and characterization of new endo-1, 4-beta-D-glucanases from *Rhizopus oryzae*,” Enzyme and Microbial Technology. 30 (3); 319-326.
- Ogimoto, K., Imai, S. 1981. Atlas of rumen microbiology. Tokyo: Japan Scientific Societies Press.
- Ogura, J., Toyoda, A., Kurosawa, T., Chong, A. L., Chohnan, S., Masaki, T. 2006. Purification, characterization, and gene analysis of cellulase (Cel8A) from *Lysobacter* sp. IB-9374. Bioscience, Biotechnology, and Biochemistry. 70(10): 2420-2428.
- Prade, R.A. 1995. Xylanases: from biology to biotechnology. Biotechnology & Genetic Engineering Reviews. 13: 100 – 131.
- Saha, B. C. 2004. Production, purification and properties of endoglucanase from a newly isolated strain of *Mucor circinelloides*. Process Biochemistry. 39 (12): 1871-1876.
- Sanger, F., Nicklen, S., Coulson, A. 1997. DNA sequencing with chain terminating inhibitors. Proceedings of the National Academy of Sciences. U.S.A.. 74: 5463-5467.
- Smriti, G., Sanwal, G. 1999. Purification and characterization of a cellulase from *Catharanthus roseus* stems. Phytochemistry. 52(1): 7-13.
- White, A. R. 1993. Visualization of cellulase and cellulose degradation. In cellulose and other natural polymer systems biogenesis, structure and degradation. Plenum Press, New York: 489-506.